

Oponentský posudek diplomové práce Kateřiny Heřmanské

Instrukcí aneb Krátké naučení hospodáři mladému Šimona Lomnického z Budče (edice a literárně historický rozbor)

Práce Kateřiny Heřmanské je předkládána k obhajobě po předchozím neúspěšném pokusu v opravené, avšak strukturně nepříliš odlišné verzi, nebudu tedy v posudku opakovat charakteristiky jejího tématu a cílů, které byly uvedeny v posudku minulém, a zaměřím se zejména na posuny, k nimž oproti předchozí verzi (ne)došlo.

Už z obsahu je patrné, že úvodní literárněhistorická studie byla podstatně přepracována jak obsahově, tak formulačně. Je třeba říci, že upravená verze má v obou těchto směrech mnohem blíže k dnešním požadavkům na odborný text než verze předchozí. Autorce se do značné míry podařilo oprostit se od přílišného vlivu starších studií, z nichž vycházela, a napsat stručný, ale výstižný a informativní text. Obsahově tak lze tuto část považovat za přijatelnou (i když tu zůstaly některé poměrně vágní nebo nepřesné formulace, jako *scholastická moudrost*, s. 13, nebo *konstatování /fakt/ dle určitých zákonitostí* v definici pozitivismu, s. 16, a některá tvrzení nesprávná, např. označení Bohuslava Balbína jako autora počátku národního obrození, s. 12 a 16, a i když je tam jedno z Lomnického děl uváděno pod dvěma různými názvy, *Vejklad prostý na nejsvětější modlitbu Otčenáš* a *Výklad prostý na nejsvatější modlitbu Pánem Kristem vydanou*, s. 14). Většina obsahu je sice přebrána ze sekundární literatury, samostatně ale autorka provedla srovnání editovaného textu s jeho předlohou a také srovnání 1. a 2. vydání, která považuji za přínosná, byť se při tom omezuje více či méně jen na výpis příkladů a byť ne všechna uvedená hodnocení jejich vzájemných vztahů jsou logická (např. poznámka 67 na s. 39 *Zde nemůžeme s jistotou určit, zda jsou tyto opravy a zásady (!) provedeny Jakubem Marlem, na což by odkazoval vokalický vývoj, nebo už Lomnický sám vnesl rozdíly do obou vydání* nedává příliš smysl, protože Marle opsal 1. vydání textu a není moc pravděpodobné, že by 1. vydání bylo z hláskoslovného hlediska pokročilejší než pozdější vydání druhé).

Bohužel, ani nová verze textu se neubráníla formulačním neobratnostem (např. *Postava autora i tohoto díla však neměla lehký osud...*, s. 8; *Majuskule s diakritickým znaménkem se v době humanismu (!) neužívaly z praktického hlediska velikosti*, s. 266), které někdy ztěžují nebo znemožňují správné pochopení textu (např. *S tím souvisí rozvoj česky psané literatury zaměřující se více na měšťanské publikum, které dále konfiguroval literární život*, s. 8). Poměrně české jsou anakoluty (např. *Po roce 1600 pokračuje Vejkladem prostým na Otčenáš (1605), odsouzením lakomství v Tobolce zlaté, pýchy a nabubřelosti v Pejše života (1615) a Dětský rápek (1609), přinášející rady pro ctnostný a mravný život. Na rozdíl od kancionálů, zcela původní dílo Šimona Lomnického, mravoučné spisy nevzešly zcela z jeho hlavy, naopak byly důkladně podloženy prameny*, s. 13; *Z krátkého životopisu, přidaného k ukázkám obou básní, stejně jako jeho předchůdci pranýřoval Lomnického pochlebování mecenášům...*, s. 20; *Toto rozšíření se však netýká všech kapitol. Ty, které zůstaly ve druhém vydání beze změn, se týkají výkladu o ctnostech a společenském životě (,,), umístěných na konci prvního vydání, sporu huby s měšcem a dále kapitoly O navedení dítek, O trestání čeládky*, s. 30; *Jako zcela původní kapitoly, v nichž nenajdeme spojitost s předlohou, se týkají především konkrétních*

rad ohledně hospodaření či rodinného života...; Přesto zapadají do struktury spisu, a doplňují tak celek, zrcadlí veškeré problémy lidský život, obojí s. 49). Překvapivě časté jsou chyby ve shodě (např. ... a nabádala k mravnému životu protchnutého vírou v Boha, s. 8; ... o ztrátě majetku, postavení a jeho pozdější žebrání na Karlově mostě, s. 10; ... a byl za něj odměněn šlechtickým titulem nebo ... do svého druhého spisku Postní zvyk, vysvětlující princip pústu..., obojí s. 13; Hlavním zdrojem motivů, témat a mnohdy i celých pasáží, sloužící Lomnickému jako věrohodný pramen pro svá naučení..., s. 25; ... představitel neřesti, představující svá positiva a útočí na protistranu, se soudí se zástupcem ctnostného života, vyvracející argumenty neřesti a brání se jejím útokům..., s. 28; tyto původní naučení, s. 49). Relativně časté je i nesprávné umístění vztažných vět (např. ... na druhé straně nařknutí Lomnického z autorství pamfletu na popravené české stavy, tato informace se objevila poprvé u Pavla Skály ze Zhoře, kterým se snažil získat zpět své postavení a majetek..., s. 10; Ačkoli se práce z větší části zabývala především životopisem spisovatele, která často vyvrací nepřesnosti svých předchůdců-badatelů..., s. 22). Na několika místech je užitá špatná rektce (např. varovat proti místo varovat před, s. 14) nebo nevyjádřený podmět tam, kde to není možné, neboť větná konstrukce sugeruje jiný podmět než zamýšlený (např. To by znamenalo, buď že tento traktát vznikl v rukopisné podobě ještě před Knížkou o sedmi hrozných ďábelských řetězcích, nebo pod tlakem oficiálních míst katolické církve musel v náboženských spisechomezit počet nenáboženských až zábavných příběhů, s. 13).

Po pravopisné stránce je poněkud rušivé, že autorka píše některá přejatá slova značně archaickým způsobem, neuváděným v současných Pravidlech českého pravopisu (např. prosa, analyza, kritisovat, parafrase, hypotesa, kursíva, usus, pozitivismus), navíc v tom není důsledná a píše zároveň prezentovat, prozaický, muzeum, úzus, pozitivistický. Dále práce vykazuje chyby v psaní obtížnějších slov (např. protchnutého, tematikou, s. 8; ... že musel s vlky vítí, s. 10) i ve shodě (např. ... příklady dalších osobností, které „pouštěli plášt po větru“ ..., s. 19), veli často (tj. několikrát na každé straně práce) chybějí nebo přebývají interpunkční znaménka nebo mezery (např. ... vypořádává se problematikou rozkolísanosti určitých jevů jako je například kvantita ve slovech nebo odlišný pravopis oproti dnešnímu usu, abstrakt;... v dobách počátku národního obrození přeložili jako Žebrák a vztahovali ji právě k pobělohorskému spisovatelově úpadku, s. 10; Písň zde dělí do dvou oddílů, vedle duchovních skladeb řazených podle liturgického roku, se zde objevují i světské písň věnované přátelům nebo Kompletní soupis díla Šimona Lomnického pořídil v roce J. Jireček ve své Rukověti. (Jireček, s. 464n)., v současnosti najdeme v Lexikonu české literatury (Lexikon, s.1215). Zatímco u Jirečka je zařazena diskutabilní skladba Exekucí, v Lexikonu již toto dílo není ve výpisu díla uvedeno, obojí s. 12; To se odráží i na srovnání prvního a druhého vydání, kapitoly, založené na rozsáhlejším přejímání z předlohy, zůstávají v obou verzích totožné..., s. 50; tečka obecně chybí na konci mnoha poznámek pod čarou).

V práci zůstalo relativně hodně i dalších překlepů, nejčastěji (ale nejenom) v poznámkách pod čarou (např. ... že v Jindřichově Hradce nemohl studovat na jezuitské koleji..., s. 9; Národní obrození, s. 16; nejbližší okolí, s. 17; Po úvažení celé pře dojde soudce k nálezu, s. 28), některé při tom znesnadňují pochopení textu (např. Vlček zdůrazňuje, že Lomnický kořistě ze svých známostí osobních, nevynešla téměř žádného velmože českého..., s. 21). Ne všechna díla, na která se odkazuje v textu, jsou uvedena v seznamu literatury (např. Pavel Skála ze

Zhoře). Nebyly opraveny ani všechny chyby, na které upozornil předchozí posudek: titul *Rosarium sermonum praedicabilium ad faciliorem predicantium commonditatem novissime compilatum* je stále psán ne zcela správně jako *Rosarium sermonum praedieabilium ad faciliorem commonditatem novissime compilatum* (s. 13, na s. 23 o něco lépe, ale pořád ne správně, jako *Rosarium sermonum praedicabilium ad faciliorem commoditatem novissime compilatum*). Podoba anglického abstraktu byla sice upravena, ani v této verzi však není prosta nejelementárnějších čechizmů (např. přivlastňování knize zájmenem *her*) a množství chyb na všech jazykových rovinách (včetně dvou chyb v titulu zkoumaného díla), takže text místy nedává smysl a místy dává smysl jiný než zamýšlený. Navíc si česká a anglická verze abstraktu obsahově ani rozsahově neodpovídají. Podobně klíčová slova v češtině a v angličtině si neodpovídají ani počtem, ani obsahem a navíc jsou některá špatně zapsána nebo v angličtině vůbec neexistují (*recherches*).

Shrneme-li tyto formální výtky, je bohužel nutno konstatovat, že se v textu opakují některé typy chyb, zejména (slovesná) adjektiva v nesprávném pádě, nesprávně umístěné vztahné věty, anakoluty a chyby v interpunkci. Spolu s překlady je takovýchto nedostatků aspoň pět na většině stránek textu, někdy i více. Je zarážející, že studentka magisterské bohemistiky není schopna ani napodruhé odevzdat jazykově a formálně dobře upravenou práci, zejména s ohledem na to, že se v ní věnuje ediční činnosti, při níž je jazyková a formální pečlivost zcela nezbytná. Překlady (i když v menší míře) totiž zůstávají i v samotné edici (např. *Hned jim na summně přibývá*, s. 82; *Mezi ženami, nebo zlých, v světě jest dosti také ctných*, s. 163) a i tam někdy ztěžují pochopení významu (např. *Ať nemá měsíc skrácení, by nebrals kde nic není*, s. 67; *K tomu nemaje co syti, musí předce draho vzíti*, s. 82).

Nezanedbatelné nedostatky dále zůstávají i v samotném popisu editovaného textu a ediční práci s ním. Pro čtenáře např. není vůbec snadné zjistit ani tak základní věc, jako kolikrát editovaný text dosud vyšel. V kapitole 5.3 *Historie textu* (s. 29) autorka mluví o čtyřech vydáních, jmenuje jich ale pět, z nichž dvě v rozmezí 100 let nazývá vydáním druhým, naopak v *Ediční poznámce* na s. 264 mluví o pěti vydáních, jmenuje ale čtyři a k nim něco, co nazývá jen *výtisky z Olomouce* a na tomto místě o tom neříká nic bližšího, čtenář je tedy zmaten, zda se tím myslí jedno vydání, nebo víc. (I podle některých dalších formulací se zdá, že autorka nerozlišuje mezi *vydáním* a *výtiskem*.) Určitá rušivá nepečlivost je také vidět na tom, jak autorka uvádí titul editovaného díla: v celé práci (včetně jejího názvu) je uveden správně (tj. *Instrukcí, aneb Krátké naučení každému hospodáři mladému*) jen třikrát, jinak je uváděn mírně odlišný titul 1. vydání, které ale autorka needituje.

Velmi problematická, resp. jen málo opravená zůstává *Ediční poznámka* (a to včetně pravopisných chyb a včetně některých původních tvrzení, která pro opravenou edici už neplatí, např. o odkazování na nepaginované strany pomocí nově zavedených římských číslic). Přes upozornění v předchozím posudku autorka v ní (i jinde) stále píše chybně *transkribce* (s. 27, 264), ačkoli v těsné blízkosti cituje název článku Josefa Vintra, kde je toto slovo psáno správně. Taktéž přes námitky a doporučení v předchozím posudku stále nepopisuje své prameny dostatečně profesionálně. Čtenář se stále nedozví umístění, signatury a příp. čísla *Knihopisu* všech starých tisků a rukopisů, s nimiž pracovala (překvapující je to zejména u unikátně dochovaného opisu 1. vydání, který je navíc v seznamu pramenů uveden tak, jako by šlo o tištěnou edici), což ukazuje, že není informována o časté neidentičnosti

jednotlivých výtisků starých tisků. Autorka stále nesprávně tvrdí, že český text je tištěn frakturou, ačkoli je až na některé nadpisy a veršované pasáže tištěn švabachem, stále nerozlišuje mezi jazykem a grafickým záznamem jazyka, mezi hláskami a grafémy, a tak bychom mohli pokračovat dál. Autorka sice změnila nadpisy některých podkapitol, ani nová verze ale není zcela neproblematická (např. není zřejmé, jak a proč se má lišit obsah kapitol nadepsaných 8.1 *Grafika a pravopis textu* a 8.2 *Pravopis*, které pojednávají částečně o týchž a částečně o různých pravopisných jevech a navíc i o jevech hláskoslovných). Autorka se sice pokusila opravit některé formulace kritizované v předchozím posudku, ne vždy je ale výsledná varianta správná (příklad viz níže v otázkách). V lingvistických otázkách a terminologii obecně tu dává autorka najevo větší nejistotu, než by bylo u (téměř) absolventky bohemistiky žádoucí (srov. např. ... *tvary slova všecek ve všech osobách na všecken...*, s. 39).

K samotné edici je třeba říci, že autorka si sice stanovuje relativně podrobné ediční zásady, ne vždy je ale dodržuje, resp. často postupuje zcela mechanicky bez ohledu na význam (k tomu viz otázky níže). Její nejistota v interpretaci středněčekého textu se dále projevuje i v tom, že v edici neopravuje ani zcela zjevné chyby tisku (např. *Nechtěj činiti nákladu, i v tomť dáváv dobrou radu*, s. 200).

Výše bylo řečeno, že práci stále zůstává určitý počet nesprávných, nepřesných nebo vágních tvrzení. Proto bych chtěla autorku požádat, aby při obhajobě zodpověděla alespoň následující otázky:

1) Na s. 264 píšete o editovaném vydání: *Toto je vytištěno na osmerkovém papíře*, což je nesmyslné tvrzení, jelikož osmerka není označení velikosti papíru. Prosím, abyste u obhajoby vysvětlila, co se přesně myslí slovem osmerka (můžete k tomu použít např. *Encyklopedii knihy* Petra Voita).

2) Vysvětlíte prosím, jaký konkrétní fonetický proces máte na mysli v tvrzení *V opačném případě, kdy neznělé „s-“ se mění vlivem následující souhlásky na „z“*, najdeme u slova *zpusititi* (s. 267).

3) Tvrzení *Měkkost samohlásek vždy respektujeme a neupravujeme (pekně, povest)* (s. 268) není z fonetického hlediska správné. Vysvětlíte v čem a navrhněte lepší znění.

4) V práci i po opravách zůstalo vymezení žánru traktátu *Na rozdíl od předchozích naučení zde postupuje zcela v modu žánru traktátu, tedy od jednoduchého ke složitému, od konkrétního k abstraktnímu a všeobecně platnému* (s. 26). Už v předchozím posudku jsem se autorky ptala, odkud tuto definici (?) traktátu čerpá a zda ji považuje za vyhovující, ráda bych tedy otázku zopakovala.

5) V mnoha případech se domnívám, že zvolené transkripční řešení není ideální a často ani neodpovídá zásadám popsaným v *Ediční poznámce*. U následujících příkladů prosím uveďte, proč jste se rozhodla pro daný způsob transkripce, co by v ní mohlo být řešeno i jinak a jak a proč jste tuto variantu nezvolila:

- a) *A našťestí naříkají,*
divně klnou, také lají.

- b) *A s tím již čtenáři vale,
A čtí předce pořád dále.*
- c) *Neb jednou když přítom čert byl,
pffi, pffi, pffi, tak hle, na to plil.*
- d) *Odpouštím mu dluhy všechny,
odpusť mu Pán Bůh nebeský.*
- e) *Dle propovědění toho,
slavného muže onoho.
Trválnější ves s ctností,
jenž nabytá, s Spravedlností,
než veliké město s hříchem,
to nebud' žádnému s smíchem.*

Souhrnně bych chtěla říci, že práce Kateřiny Heřmanské zůstává i v této, upravené podobě poměrně daleko za očekáváním. Je pravda, že v úvodní studii došlo k výraznému zlepšení obsahové stránky, totéž se ale už nedá říci o stránce jazykové, formální a pravopisné. Také v ediční poznámce a edici samotné zůstává i přes dílčí úpravy mnoho problematických míst. Práce se tak pohybuje na samotné dolní hranici toho, co lze ještě přijmout jako podklad k obhajobě. Vzhledem k tomu, že autorce už zbývá pouze poslední možnost pokusit se práci obhájit, jsem ale ochotna ji, byť s velkými pochybnostmi, k obhajobě doporučit. Úspěšně obhájena však podle mého názoru může být jen v případě, že autorka podá u obhajoby zcela brilantní výkon a uspokojivě zodpoví všechny otázky. Pouze v takovém případě bude podle mého názoru možno uvažovat o hodnocení známkou *dobře*.

V Praze, 7. 9. 2016

Mgr. Alena A. Fidlerová, Ph.D.